

DE PROEFSTUKKEN VAN A. MICHAUX UIT 1900 VOOR COLOMBIA NADER BEKEKEN

Jan MOENS m.m.v. Luc VANDAMME

NAAR AANLEIDING VAN DE 150ste VERJAARDAG VAN DE GEBOORTE VAN DE graveur Alphonse Michaux brachten Luc Vandamme en Didier Vanoverbeek vorig jaar een *catalogue raisonné* uit van diens werk ^[1]. Maar zoals het vaak gebeurt met dit soort publicaties, is de inkt ervan nog maar nauwelijks droog, of er duiken al stukken op die de auteurs over het hoofd blijken te hebben gezien of tot dan toe niet gekend waren. Dit is ook nu weer het geval.

Op pag. 28 behandelen de auteurs de bestelling die de Colombiaanse overheid op 10 juli 1900 plaatste bij de Munt van Brussel. Het betrof de volgende stukken in koper-nikkel:

2 1/2 centavos	1 miljoen ex.	massa 1 g	Ø 14 mm
5 centavos	1 miljoen ex.	3 g	20 mm
10 centavos	4 miljoen ex.	4,5 g	23 mm

Colombia kende reeds sinds de jaren 1880 stukken van 2 1/2 en 5 centavos in deze legering. De meeste ervan waren geslagen door een privaat muntatelier in het Noord-Amerikaanse Waterbury (Connecticut), dat eigendom was van de *Scovill Manufacturing Co.*, die vooral bekend stond als leverancier van muntplaatjes aan de officiële muntateliers van de Verenigde Staten. Zoals nagenoeg alle munten die Colombia sinds zijn onafhankelijkheid van Spanje in 1819 had uitgegeven, dragen de stukjes van 5 centavos op de voorzijde het hoofd van de Vrijheid (*Libertad*) naar een eerder klassiek ‘Grieks’ model ^[2] (*fig. 1*). De keerzijde toont de waarde aanduiding in een krans die bestaat uit (van onder naar boven) maïskolven, een katoenplant en korenaren, planten die evenwel weinig eer doen aan de flora van het nagenoeg op de evenaar gelegen land ^[3]. Dit lijkt erop te wijzen dat de stempels van deze stukjes werden gesneden door een buitenlandse graveur, en hoewel ze niet gesigneerd zijn, lijkt het redelijk te stellen dat dit de Noord-Amerikaan Charles E. Barber moet zijn geweest; ons vermoeden is gebaseerd op de gelijkenis van de krans op de keerzijde van de Colombiaanse stukjes met die op de Amerikaanse *nickels* van 5 cents die door deze

[1] L. VANDAMME & D. VANOVERBEEK, *Alphonse Michaux, vakman of kunstenaar?* Koninklijke Munt van België, Brussel 2011.

[2] Vooral de zilverstukken van 50 centavos (Ø ca. 30 mm) dragen een brede waaier van Vrijheidshoofden: de meeste naar een ‘Grieks’ model, andere met een duidelijk indiaanse fysionomie, en één zelfs met de trekken van de toenmalige imposante *first lady* van Colombia.

[3] Per hoofd van de bevolking produceren de USA minstens 20 keer meer maïs en katoen dan Colombia; voor graan is dit zelfs zo’n 200 keer meer. Deze landbouwproducten zijn dus allesbehalve typisch voor Colombia, dat vooral gekend is voor zijn koffie, tabak en bananen.

graveur zijn ontworpen (fig. 2). Het voornaamste verschil zit hem in het blad van de katoenplant, dat drielobbig is op de Amerikaanse munten, en vijflobbig op die van Colombia, waardoor dit eerder lijkt op een klimopblad.

Fig. 1 – Colombia 5 centavos 1886
schaal 175%

Fig. 2 – USA 5 cents 1883
schaal 175%

Wat er ook van zij, blijkbaar vond de Colombiaanse overheid in 1900 de tijd gekomen voor een nieuw ontwerp, en ze richtte zich hierbij – zoals gezegd – tot de Munt van Brussel, die in 1897 reeds zilverstukken voor haar had geslagen. De Belgische minister van Financiën verleende op 8 augustus 1900 zijn goedkeuring, zodat eigenlijk niets een uitvoering van deze bestelling nog in de weg stond, maar toch werd ze niet gerealiseerd. De auteurs vermelden in hun boek *enkel een proefstuk van 10 centavos waarvan de stempels werden gegraveerd door A. Michaux*, en voeren ‘de oorlogsomstandigheden’ aan als vermoedelijke reden voor het niet-doorgaan van de aanmuntung.

We willen in deze bijdrage één en ander in een juister daglicht plaatsen.

Eerst en vooral *blijken van het stuk van 10 centavos niet één maar twee (door Michaux gesigneerde) ontwerpen te bestaan (fig. 3 en 4)*, die het gemakkelijkst te herkennen zijn aan de keerzijde, waar hij heeft gespeeld met de grootte van het waardecijfer en van de krans; op één van de ontwerpen is de open ruimte die aldus vrijkwam, ingevuld met een vierpas (♣), een symbool dat wel vaker voorkomt op middeleeuwse munten, maar in de late 19de en vroege 20ste eeuw niet meer gebruikt werd; we kunnen alleen maar raden naar de reden waarom Michaux dit teken toch nog als versiering heeft aangebracht.

Merk ook op dat de kransen op beide varianten nog altijd de typisch Noord-Amerikaanse – maar dus on-Colombiaanse – landbouwproducten bevatten, zodat Michaux m.a.w. geen blijk heeft gegeven van veel creativiteit^[4].

[4] Herinneren we eraan dat er klimopbladeren voorkomen in de krans op de keerzijde van de Belgische zilverstukken die vanaf 1904 in omloop werden gebracht. In feite was dit ontwerp een ‘herkansing’ voor de beeldhouwer Th. Vinçotte, na de problemen die opgetreden waren met diens eerste ontwerp (cfr. *de stukjes van 50 centiem 1901*). Deze stukken dragen weliswaar de naam van Vinçotte, maar hij was niet de graveur, doch enkel de ontwerper, waarbij de muntstempels *de facto* werden gesneden door Michaux. Misschien is deze laatste dus wel degelijk ook de *ontwerper* van de keerzijde van die stukken, nadat hij zich had kunnen oefenen in het graveren van katoen-/klimopbladeren op de stempels voor Colombia?

Fig. 3 – schaal 125%

Fig. 4 – schaal 125%

Zijn hoofd van de Vrijheid wijkt dan wel weer sterk af van het model uit de jaren 1880, en ook hier zijn er kleine verschillen tussen zijn beide ontwerpen, die het gemakkelijkst te herkennen zijn aan de afsnede van de hals, die gegolfd is bij het ene (fig. 3), en recht bij het andere (fig. 4).

Van het proefstuk van 10 centavos zonder vierpas bestaat er ook een exemplaar met enkel een afgewerkte keerzijde, en met op de voorzijde alleen de vermelding ♦ **ESSAI MONÉTAIRE** ♦ langs de rand, met in het veld een groot roset. Maar belangrijker nog is de vaststelling dat *Michaux wel degelijk ook de stempels heeft gegraveerd voor het stukje van 5 centavos*, zoals blijkt uit de onderstaande afbeelding (fig. 5) die evenmin is opgenomen in VANDAMME & VANOVERBEEK: [5]

Fig. 5 – schaal 300%

Men kan dus redelijkerwijze aannemen dat Michaux in 1900 ook de stempels heeft gesneden van het stukje van 2 1/2 centavos. Dergelijke – niet gesigioneerde – stukjes zijn inderdaad gekend (fig. 6A en 6B), maar ze zijn uiterst zeldzaam; ze dragen op de voorzijde een Frygische muts i.p.v. Vrouwe *Libertad*. Ook dit type

[5] Zie *Heritage Auctions, C1CF Signature Auction, Chicago, 25/IV-1/VI/2012, lot 26704*, toegewezen voor ongeveer €300 incl. kosten. Een vertegenwoordiger van deze firma die over dit stuk werd gecontacteerd, sprak zijn twijfels uit over het feit of het wel effectief in 1900 werd geslagen, maar het is niet duidelijk waarop hij zich hierbij baseerde.

dateerde reeds van vroeger, en werd eveneens door het atelier in Waterbury geslagen in 1881 (met omschrift **ESTADOS UNIDOS DE COLOMBIA**), 1886, en opnieuw in 1902 (fig. 7A en 7B). Vandaar dat de meeste catalogi ervan uitgaan dat ook de stukjes met het jaartal 1900 daar werden geproduceerd.

Fig. 6A

Fig. 7A

Fig. 6B

Fig. 7B

schaal 200%

Maar bij nader toezien blijken er toch kleine verschillen te bestaan tussen de stukjes met beide laatstgenoemde jaartallen: het meest kenmerkende verschil is de grootte van de breukstreep op de keerzijde; daarnaast zijn de letters en andere tekens op het stukje van 1900 iets verfijnder dan op dat van 1902. Eén en ander wijst er dus op dat de stempels van 1900 van een andere hand zijn dan die van 1902 (die overigens, op het jaartal na, identiek zijn aan de stempels uit 1886). Anderzijds gelijken de cijfers in het jaartal 1900 zeer sterk op die van de wel door Michaux gesigneerde 5 en 10 centavos (let vooral op de typische vorm

2 ½ C^{os}

van de **1**, met een grote schuin opgaande schreef). Het lijkt dan ook zo goed als zeker dat *Michaux in 1900 effectief ook de stempels van de 2 1/2 centavos heeft gesneden*, weliswaar naar een bestaand model. Deze muntjes zijn dus eigenlijk proefstukken, hetgeen met een hun zeldzaamheid verklaart.

5 C^{os}

Het feit dat alle stempels die de Colombiaanse overheid had besteld, dus blijkbaar klaar waren, maakt het des te verwonderlijker dat er niet tot effectieve aanmunting is overgegaan.

Laat ons daarom de vooropgezette hypothese – ‘de oorlogsomstandigheden’ – eens van naderbij bekijken. De oorlog waarnaar de auteurs verwijzen betreft de burgeroorlog die Colombia geteisterd heeft van 1899 tot 1902, en die ook wel de 1.000-daagse oorlog (*Guerra de los Mil Dias*) wordt genoemd. Het betrof een strijd, letterlijk op leven en dood, tussen twee politieke fracties (Conservatieven *versus* Liberalen), die uiteindelijk door bemiddeling van de USA werd gestaakt zonder dat er een echte overwinnaar uit de bus was gekomen.

De conservatieve regeringstroepen sloegen hierbij herhaaldelijk aan het muiten omdat ze werden betaald met – in hun ogen – waardeloos papiergeld. Het feit dat de Colombiaanse regering soms zo slecht bij kas zat dat ze haar eigen troepen niet naar behoren kon betalen, zou dus inderdaad kunnen verklaren waarom de aanmunting door een buitenlands munthuis (*in casu* Brussel), dat moest worden betaald in ‘harde deviezen’ (*lees*: in goudfrank), niet prioritair was.

Deze financiële problemen bleven overigens nog relatief beperkt, vergeleken met de inflatiegolf die Colombia enkele jaren later zou overspoelen, waarbij de papieren peso op korte tijd heel wat van zijn pluimen verloor, en pas in 1907 kon worden gestabiliseerd op amper 1% van zijn oorspronkelijke waarde.

Maar in 1902 was de inflatie blijkbaar nog voldoende onder controle om zilveren 50 centavos uit te geven conform de oorspronkelijke muntvoet (12,5 g met een gehalte van 835‰); dit stuk werd geslagen door de Munt van Philadelphia (USA). Wat meer is, in datzelfde jaar bestelde de Colombiaanse overheid ook stukjes van 2 1/2 en 5 centavos, weerom bij het reeds vermelde atelier in Waterbury van de *Scovill Manufacturing Co.*, die daarbij de oorspronkelijke stempels uit de jaren 1886/88 hergebruikte (na aanpassing van het jaartal), hoewel dus – zoals we hebben gezien – de stempels van Michaux klaar waren ^[6].

Het lijkt redelijk hieruit de volgende twee conclusies te trekken: 1) de moeilijke financiële toestand waarin de Colombiaanse overheid verkeerde, was blijkbaar (nog) niet van dien aard dat een aanmunting door een buitenlands munthuis onmogelijk was in 1902, en dus *a fortiori* ware geweest in 1900 – 2) om één of andere reden verkoos Colombia de stempels van Michaux toch niet te gebruiken, hoewel de munttypes neutraal waren, d.w.z. geen symbolen droegen die verwezen naar de burgeroorlog.

Eén en ander doet dus vermoeden dat de Colombiaanse overheid niet helemaal tevreden moet zijn geweest met het werk dat Michaux had afgeleverd, en toch nog de voorkeur moet hebben gegeven aan de bestaande types uit de jaren 1880 (hoewel ze ook daarmee niet helemaal meer opgezet moet zijn geweest, want anders zou ze in 1900 immers Michaux niet hebben gevraagd om nieuwe stempels te snijden).

Laat ons daarom de stukjes in kwestie eens aandachtig bekijken. De reden van de ontevredenheid kan moeilijk worden gezocht op de stukjes van 2 1/2 centavos, noch op de keerzijde van die van 5 en 10 centavos, want zoals gezegd heeft Michaux zich daarvoor gebaseerd op bestaande modellen, ook al waren de in de krans gebruikte planten op de 5 en 10 centavos eerder on-Colombiaans.

Indien de Colombiaanse overheid niet tevreden was, dan moet dit dus met de voorzijde zijn geweest, meer bepaald met de afbeelding van de personificatie van de Vrijheid. Het is in dit verband relevant op te merken dat Michaux in 1900 nog maar weinig ervaring had opgedaan met het graveren van portretten. We kennen van hem wel enkele vroegere medailles met de beeldenaar van Leo-

[6] Hierbij moet worden opgemerkt dat deze stukjes, ondanks hun relatief groot slagaantal van 400.000 ex. per waarde, nu zeldzaam zijn. Dit doet vermoeden dat ze slechts gedeeltelijk in omloop zijn gebracht, misschien omdat hun koopkracht, door de inflatie, te gering was geworden. De verklaring van Noord-Amerikaanse numismaten, dat deze stukjes vooral in Panama (dat toen nog deel uitmaakte van Colombia) in omloop werden gebracht en daar dan uit omloop werden genomen door de Amerikaanse overheid toen die vanaf 1903 tussenkwam in de aanleg van het Panamakanaal, is allicht een 'geromantiseerde' versie van de feiten.

pold II, maar hiervan bestonden veelvuldige voorbeelden van andere graveurs waarop hij zich kon baseren, en 's konings beeldenaar van Michaux is eerder stereotiep en blinkt niet echt uit door originaliteit (fig. 8). In 1901 graveerde hij dan wel een karaktervolle beeldenaar van groothertog Adolphe van Luxemburg (fig. 9), maar dit was geen eigen creatie, doch gebaseerd op een model van de Luxemburgse beeldhouwer Pierre Federspiel (1864-1924).

Fig. 8

Fig. 9 – schaal 200%

Daarentegen was *Vrouw Libertad* een fictief personage, waarop Michaux dus eigenlijk zijn artistieke creativiteit volop had kunnen botvieren; het resultaat is echter een eerder zuur kijkende dame (fig. 5), en kan dus niet echt geslaagd worden genoemd. Wat er ook van zij, één en ander was voor de Colombiaanse overheid blijkbaar geen reden om Michaux 'op een zwarte lijst te zetten', want hij mocht in 1907 vooralsnog de stempels graveren van een nieuwe reeks, die in detail wordt beschreven in VANDAMME & VANOVERBEEK, *op. cit.*, pag. 28-30 ^[7].

In de titel van hun boek stellen Vandamme en Vanoverbeek (zich) de vraag of Michaux een 'vakman' of een 'kunstenaar' moet worden genoemd? Op basis van de bovenstaande analyse lijkt de balans – althans voor wat de hier behandelde munten betreft – toch eerder door te slaan in de richting van 'vakman' dan van 'kunstenaar'.

[7] De Colombiaanse overheid gaf hierbij nauwkeurige richtlijnen voor het nieuwe munttype, en voor de eerste keer in bijna een eeuw Colombiaanse monetaire geschiedenis werd op de voorzijde niet de Vrijheid, maar wel – en allicht niet toevallig – de Vrede (*Paz*) afgebeeld.